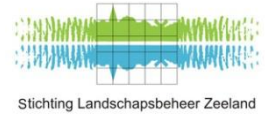

Advies assortiment van bomen en struiken door de SLZ

Via SLZ worden jaarlijks vele honderden bomen en struiken in het landschap aangeplant.

Dat gebeurt vanuit een visie. De uitgangspunten daarbij worden hier beschreven. Daarna volgt een overzichtstabel met de eigenschappen per boom/struiksoort, een advies voor opname op de bestellijst, en eventueel de afweging daarbij.

Uitgangspunten sortimentskeuze bij aanplant bomen en struiken

Uitgangspunten zijn ecologie, cultuurhistorie en landschap. Ze worden eerst hieronder kort toegelicht.

Ecologie

Bij ecologie kan je denken aan de waarde van het assortiment voor A, de overige biodiversiteit en B, het behoud van de autochtone populaties bomen en struiken zelf. Bij A, de waarde voor de biodiversiteit geldt dat alle inheemse soorten relaties hebben met overige organismen. De een wat meer dan de ander, maar dat is van nature zo. Daarbij geldt dat onder de soorten met minder talrijke relaties, er voor de regio wel heel typerende zijn.

Bij B, de autochtone restpopulaties geldt dat een groot deel daarvan inmiddels sterk bedreigd is. Dat oa. door biotoopvernietiging, maar ook door aanplant van niet steekeigen materiaal. Dat kan bestaan uit exoten, die soms een sterk vermogen tot vermeerdering hebben en dan dus lastig zijn, maar ook door aanplant van wel inheemse soorten maar van een uitheemse herkomst. De herkomstregio die per soort nog acceptabel is, is per soort discutabel.

Cultuurhistorie

Bomen en struiken die al in de streek aanwezig waren, werden in het verleden op een typerende manier gebruikt (leibomen, knotbomen) en er werden daarvoor ook uitheemse soorten ingevoerd. Er werden door kruisingen en klonen ook nieuwe groeivormen ontwikkeld (bv. Italiaanse populier) die door eeuwenlang gebruik streekeigen werden. Enkele van die rassen/klonen dragen namen van de kwekers (Populier Vereecken) of regio waar ze ontstaan zijn (walnoot Axel). Ook het gebruik van een soort op een plaats kan typerend zijn (Grauwe els als windscherm rond boomgaarden).

Zowel inheemse als uitheemse soorten kunnen al langere periode in gebruik zijn. Hoe lang de soort in gebruik is vaak niet precies bekend. Hoe lang een soort in gebruik moet zijn om als cultuurhistorisch waardevol beoordeeld te worden, is te bediscussiëren. Doorgaans gaat men uit van enkele eeuwen. Bij Landschapsbeheer gaat het met name om de landschappelijke omgeving (dus niet de stedelijke, waaronder stadswallen, tuinen, ed, wel boerderijtuinen).

Landschap

Bij landschappelijke waarden gaat het in dit verband vooral om de verschillende typen beplanting, het visuele aspect, om de groene uitstraling van een gebied, de groene dooradering en het evenwicht tussen groen en rood. De sortimentskeuze wordt doorgaans afgewogen op streekeigenheid (cultuurhistorie) en ecologie. Er zijn veel verschillende vormen van landschappelijke beplantingen. Een groengordel om een bedrijventerrein is totaal verschillend van de beplanting in een natuurgebied. Hieraan zijn dan ook verschillende eisen te stellen. Hier worden de verschillende typen in een zevental eenheden geclusterd, waaraan in toenemende mate strenge criteria gelden: 1, solitair, lanen, boomgroepjes e.d. op erven 2, groengordels om bedrijventerreinen in stedelijk gebied 3, groengordels om loodsen e.d. in landschappelijk gebied, 4 dijken 5, kleine bosjes 6, Beplanting van natuurgebieden 7, Typisch Zeeuwse beplantingseenheden als Zeeuwse hagen. De verschillende typen landschappelijke beplantingen zijn in de assortimentstabel daarvoor in een aparte kolom opgenomen.

Wanneer een storend object (bv. nieuwe loods) in het landschap wat groen moet worden ingepast, is het niet handig daar een niet streekeigen sortiment voor te gebruiken. Door dat afwijkende sortiment trekt het element dan juist de aandacht, i.p.v. dat het minder opvallend wordt. Wanneer in Nederland inheems, maar op de locatie niet autochtoon assortiment wordt gebruikt, verschuift daardoor ook het landschappelijke beeld (al zal dat vooral de landschapsdeskundigen opvallen).

Definities en eigenschappen assortiment

Termen als inheems, autochtoon en streekeigen worden voortdurend door elkaar gebruikt en het is voor de helderheid belangrijk om de begrippen eenduidig af te bakenen. Hieronder een aantal begrippen:

*Inheems: de soort is van oorsprong en van nature in NEDERLAND aanwezig

*Autochtoon: de soort heeft nog oorspronkelijke populaties in de streek (op te vatten als Zeeland, en de randen van het direct aangrenzend gebied)

*Streekeigen: gebruiksvorm van een al aanwezige soort (bv. knot/ leivorm) of uitheemse soort die al langere tijd in de streek aanwezig is

*Uitheems/exoot: soort die van oorsprong en nature niet in NEDERLAND aanwezig is

*Invasieve exoot: exoot die een sterk verbreidingsvermogen en een negatief ecologisch effect heeft

Soorten kunnen dus verschillende eigenschappen hebben, hier een paar voorbeelden:

Inheems, autochtoon én streekeigen: (geknotte) schietwilg

Inheems, niet autochtoon: Taxus

Niet inheems, wel streekeigen: Walnoot

Niet inheems, niet streekeigen: Witte kornoelje

Invasieve exoot: Amerikaanse eik, Robinia, Rimpelroos

Voorbeeld: de inheemse en autochtone zomereik en rode kornoelje worden niet alleen verdrongen door de Amerikaanse eik en de uit Canada afkomstige Witte kornoelje, maar ook door zomereiken en rode kornoeljes van niet autochtone herkomst

Discussie

Het is merkbaar dat over deze problematiek binnen SLZ, net zoals binnen overige organisaties die zich bezig houden met inrichting en beheer van het landschap, verschillend wordt gedacht. De verschillende functies van een beplanting kunnen elkaar ook wel eens wat bijten bv. cultuurhistorie versus ecologie (Marilandica populier beschaduwde poel met boomkikker...). Ieder heeft zijn eigen accenten en legt de meetlat, per deelonderwerp, op een andere hoogte. Daarbij neemt de detailkennis steeds verder toe en hebben we te maken met "voortschrijdend inzicht", ook op landelijk niveau.

Je kunt bv. de aanwezigheid van een soort als de Hulst in onze bossen verschillend beoordelen: Negatief: want hoort niet in de PNV (van de Zeeuwse bossen), en/of is niet autochtoon. Of positief: want is inheems en/of verdringt geen autochtone restpopulatie.

Keuzemogelijkheden

Voordat een keuze gemaakt kan worden is het van belang om over een aantal uitgangspunten eens te zijn:

*SLZ draagt een verantwoordelijkheid in het zorgvuldig omgaan met landschappelijke aspecten, autochtone restpopulaties en bewaren van cultuurhistorisch gebruik

*SLZ probeert daarbij zoveel mogelijk één lijn met de overige (landschappelijke) organisaties te trekken

*Inheemse soorten planten we bij voorkeur niet uit buiten de regio waar ze van oudsher voorkomen (bv. geen egelantiers in het midden en oosten van de Provincie).

*In de omgeving van nog bestaande autochtone restpopulaties gaan we terughoudend om met aanplant van dezelfde soorten en hanteren we als strikte voorwaarde dat deze van een dichtbijge locatie afkomstig zijn.

*Soorten die door ziekten actueel een risico vormen zetten we niet op de lijst (paardenkastanje: bloedingsziekte), lepen (anders dan Fladderiep) : iepziekte, Plataan: Massaria.

Opmerkingen bij de beoordeling van enkele soorten:

*Esdoorn wordt door Weeda opgevat als Recent gearriveerd, is dus nu inheems, wel terughoudend gebruiken ivm verbreidingsvermogen

*Paardenkastanje, heeft cultuurhistorische waarde, kan uitgebreider op de lijst als probleem met bloedingsziekte verholpen is

*Es, zolang essentaksterfte heerst, beperkt toepasbaar, alleen in bosjes, niet in lijnvormige beplantingen

*Plataan, ouder gebruik meestal niet in landschappelijke gebieden, maar in stedelijk gebied. Heeft meestal eerder negatief ecologisch effect. In toenemende mate vatbaar voor Massaria. Door Massaria is toekomst onzeker.

*Zwarte populier, hebben als inheemse (en deels zelfs autochtone) soort een ecologische meerwaarde boven de Canada's

*Steriele hybriden zijn minder een probleem, dan vormen die zich wel kunnen voortplanten. Vandaar een positief advies bij de Canada hybriden, en een overwegend negatief advies bij de cultuurvariëteiten van de Schietwilg.

*Klonen Canada's: Marilandicas zijn al honderden jaren aanwezig, ook enkele andere klonen zijn streekeigen. Hebben als voordeel dat ze nagenoeg steriel zijn (in toenemende mate blijken wel kruisingen met Zwarte p. te worden aangetroffen)

*Klonen wilgen: cultuurhistorisch gebruik vooral in grienden, echter weinig in Zeeland. De klonen op onze bestellijst hebben het nadeel dat ze niet steriel zijn.

*(Micro)soorten rozen: soorten als Heggenroos en Beklierde heggenroos zijn nog voldoende talrijk aanwezig. Andere soorten hebben veel kleinere restpopulaties. Het kan zijn dat deze juist beschadigd worden door inmenging van materiaal van buitenaf. Een studie vooraf naar deze problematiek lijkt noodzakelijk. Microsoorten alleen via aparte projecten

De sortimentstabel

*Niet opgenomen zijn overige (micro)soorten rozen. Deze zijn soms wel beschikbaar.

*Niet opgenomen is duindoorn (alleen duinachtige natuurlijke groeiplekken waar de soort zich voldoende voortplant).

*Niet opgenomen zijn fruitrassen (deze worden later toegevoegd).

Interpretatie van de sortimentstabel

*Wanneer een soort een J (Ja) in de tabel heeft wordt er positief over geadviseerd (om op de bestellijst te houden). Dat betekent nog niet dat deze soort dan overal in Zeeland kan worden toegepast. Bv. een soort met cultuurhistorische waarde moet alleen in de lijn der traditie worden aangeplant.

*Er zijn inheemse soorten waarvan er geen autochtone populaties gevonden zijn, én die geen natuurlijke actuele populaties hebben. Ze zouden dus eigenlijk niet in Zeeland thuis horen. Sommige van die soorten zijn echter, door massale uitplant in het verleden, inmiddels zo talrijk verspreid door het Zeeuwse landschap, dat het geen zin meer heeft om ze vanaf nu te weren. Als het dan om inheemse soorten gaat (zoals Rode kornoelje) kan aanplant in de meeste beplantingstypen wel. Het zou echter goed zijn om authentieke Zeeuwse beplantingselementen, zoals Zeeuwse hagen (Landschapscategorie 7), daarvan te vrijwaren. In de tabel hebben die soorten een B, (beperkt).

*Een aantal zeer algemeen verspreide inheemse soorten, zoals Zwarte els en Zomereik, waarvan er wel autochtone populaties zijn gevonden, hebben in Maes 2006 geen verspreidingskaartje, terwijl Zeeland ook niet in de tekst vernoemd wordt. Gezien de aanwezigheid van die autochtone populaties en de ruime verspreiding kunnen we ervan uitgaan dat Zeeland zeker wel in het natuurlijke verspreidingsgebied ligt, en wordt positief over aanplant geadviseerd.

Literatuur:

Er is veel literatuur. Hier is vooral gebruikt:

*Maes B. en Rovekamp C. 1995, Genetische kwaliteit inheemse bomen en struiken Deelproject Zeekleigebied van Zeeland en aangrenzende gebieden

*Maes B. et al, 2006 Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen.

*Moens et al. 2000, Bomen en mensen, Een oeroude relatie, Bomenstichting,

*Weeda E. Ecologische Flora deel 1-5

Specifiek voor Duinen:

*Haperen van, 2010, Een wereld van verschil

Sortimentstabel

Is in hieronder ivm breedte in twee delen opgeknipt, origineel in Excel beschikbaar

Bij de kolommen (zie ook Literatuur)

- Inheems/exotisch: I= inheems, E= Exotisch daarbij 1= niet voortplantend, niet dominant, 2= matig voortplantend niet dominant, 3= veel voortplantend soms dominant, 4= invasieve exoot, H=hybride soort, C= Cultuurvariëteit
- Maes 1995: Geeft een overzicht van nog aangetroffen restpopulaties van autochtone soorten in Zeeland, met cijfer voor waarschijnlijkheid. Aangegeven wordt hoogste waarschijnlijkheid A= grote Mate van waarschijnlijkheid, B= vrij waarschijnlijk, C= mogelijk
- Maes 2006: Geeft een overzicht van het actuele natuurlijke verspreidingsgebied van de soorten
- Landschap, in de kolom wordt per soort het maximale cijfer gegeven:
  - 1, solitair, lanen, boomgroepjes ed. op erven.
  - 2, groengordels om bedrijventerreinen,
  - 3, groengordels om loodsen ed in landschappelijk gebied,
  - 4, dijken
  - 5, kleine bosjes: dan ook PNV gebruiken (gescreend op Zeeuwse soorten)
  - 6, Beplanting van natuurgebieden,
  - 7, Typisch Zeeuwse beplantingseenheden als Zeeuwse hagen.

Wanneer een soort niet in een van de rapporten van Maes wordt genoemd, krijgt het in de kolom Landschap maximaal een 4

- Streekeigen: een X voor cultuurhistorisch gebruik
- Advies gebruik: J= Ja, W= weinig, terughoudend, B= met beperking, B,W = terughoudend in Zeeuwse beplantingstypen, T= Twijfel, N=Nee

Assortimentstabel (deel 1)

Naam wetenschappelijk	Nederlandse naam	Inheems/ Exotisch	Autochtoon In Zeeland, Maes 1995	Actueel Versp. Maes 2006	Cultuurhistorie	Advies gebruik
<i>Acer campestre</i>	veldesdoorn	I		X		B, W
<i>Acer pseudoplatanus</i>	esdoorn	I		X		B, W
<i>Aesculus hippocastanum</i>	paardenkastanje	E2-3			X	N
<i>Alnus glutinosa</i> *	zwarte els	I	C		X	J
<i>Betula pendula</i>	ruwe berk	I	C			N
<i>Betula pubescens</i>	zachte berk	I	C	X		B
<i>Carpinus betulus</i>	haagbeuk	I				B, W
<i>Castanea sativa</i>	tamme kastanje	E3				W
<i>Cornus sanguinea</i> *	rode kornoelje	I				B,W
<i>Corylus avellana</i>	hazelaar	I				B
<i>Crataegus monogyna</i> *	éénstijlige meidoorn	I	A	X	X	J
<i>Euonymus europaeus</i> *	kardinaalsmuts	I	C	X		j
<i>Fagus sylvatica</i> *	beuk (groen)	I				B
<i>Fraxinus excelsior</i> *	gewone es	I	C	X	X	J
<i>Ilex aquifolium</i>	hulst	I			X	B, W
<i>Ligustrum ovalifolium</i>	haagliguster	E2				N
<i>Ligustrum vulgare</i>	gewone liguster	I	A			j
<i>Platanus acerifolia</i>	plataan	H			?	N
<i>Pop. Marilandica</i>	Marilandica pop.	H			X	J
<i>Pop. Robusta</i>	Robusta pop.	H			X	J
<i>Populus alba</i>	witte abeel	E			X	N
<i>Populus canadensis</i>	grauwe abeel	?		X	X	J
<i>Populus nigra</i>	zwarte populier	I	C			J
<i>Populus tremula</i>	esp, ratelpopulier	I				N
<i>Prunus avium</i>	zoete kers	I	C			J
<i>Prunus padus</i>	vogelkers	I		X		J
<i>Prunus spinosa</i> *	sleedoorn	I	B	X		J
<i>Quercus robur</i> *	zomereik	I	A		X	J
<i>Rhamnus cathartica</i> *	wegedoorn	I		X		J
<i>Rhamnus frangula</i>	vuilboom	I	B			J
<i>Robinia pseudoacacia</i>	acacia	E3				N
<i>Rosa canina</i> *	hondsroos	I	A	X		J
<i>Rosa rubiginosa</i> *	egellantier	I	C	X		T
<i>Salix alba</i>	schietwilg	I	B	X	X	j
<i>Salix alba</i> 'Chermesina'	schietwilg, rood	C				N

Salix alba 'Lievalde'	schietwilg	C				N
Salix alba 'Rockanje'	schietwilg, geel-groen	C				N
Salix alba 'Vitellina'	schietwilg, geel	C				N
Salix aurita	geoorde wilg	I				B,W
Salix caprea	boswilg	I				J
Salix cinerea	grauwe wilg	I	B	X		J
Salix fragilis	kraakwilg	I	C	X		J
Salix purpurea	bittere wilg	I	C			J
Salix triandra	amandelwilg	I	B			J
Salix viminalis	katwilg	I				J
Sambucus nigra	gewone vlier	I	B			J
Sorbus aucuparia	lijsterbes	I	C			J
Tilia cordata	Winterlinde	I			X	J
Tilia x vulgaris 'Pallida'	Hollandse linde	C			X	J
Ulmus laevis*	steeliep	I				J
Viburnum opulus	gelderse roos	I				B,W

Assortimentstabel (deel 2)

Nederlandse naam	Opmerking	Autochtoon gevonden in Regio	Advies, Regio van aanplanten, Beperkingen
veldesdoorn		Kop Schouwen	Kleigebied
esdoorn		Walcheren	Kleigebied. Wordt snel dominant
paardenkastanje			Komt voorlopig niet op de lijst
zwarte els	Cultuurh: Elzenmeten	Zeeland	Geen regionale beperking, vochtlievend
ruwe berk			Geen aanplant
zachte berk		Duin en dekzand	Alleen duin en dekzand
haagbeuk			Terughoudend in open gebieden
tamme kastanje			Alleen als hoogstamfruit
rode kornoelje			Kleigebied, snel dominant
hazelaar			Kleigebied
éénstijlige meidoorn	Cultuurh: Hagen		Geen regionale beperking
kardinaalsmuts		West Zeeland	Vooraf westelijk deel Provincie
beuk (groen)	Wel Hist. Groeipl, v Haperen		Op dekzand en buitenplaatsen
gewone es	Cultuurh: Hakhout		Kleigebied, terughoudend
hulst	Dekzand: Hulsthagen		Vooraf op dekzand
haagliguster	Tuinsoort, exoot		Alleen erven ed.
gewone liguster		West Zeeland	Vooraf westelijk deel provincie
plataan	Niet voortplantend		Voorlopig niet
Marilandica pop.	Streekeigen, niet voortplantend		Vooraf westelijk deel provincie
Robusta pop.	Streekeigen, niet voortplantend		Geen regionale beperking, dijken
witte abeel			Vooraf westelijk deel provincie
grauwe abeel		Duin Walcheren	Geen regionale beperking
zwarte populier		Domburg	Klonen
esp, ratelpopulier			Niet. Redt het makkelijk op eigen kracht
zoete kers		Hulst	Kleigebied

vogelkers		Walch. Sschouwen	Geen regionale beperking
sleedoorn	Cultuurh: Hagen	Bijna heel Zeeland	Kleigebied
zomereik	Cultuurh: Hakhout		Geen regionale beperking
wegedoorn		West Zeeland	Kleigebied
vuilboom			Zand, niet in polders
acacia			Van de lijst gehaald
hondsroos	Cultuurh: Hagen		Geen regionale beperking
egelantier		West Zeeland	Alleen dicht bij kust
schietwilg	Cultuurh: Knotwilgen		Geen regionale beperking
schietwilg, rood	Wel voortplantend		Vooral rond urbaan gebied
schietwilg	Wel voortplantend		Geen regionale beperking
schietwilg, geel-groen	Wel voortplantend		Solitairen, lanen
schietwilg, geel	Wel voortplantend		Vooral rond urbaan gebied
geoorde wilg			Dekzand
boswilg			Geen regionale beperking
grauwe wilg			Geen regionale beperking
kraakwilg			Geen regionale beperking
bittere wilg			Geen regionale beperking
amandelwilg		Axel	Geen regionale beperking
katwilg			Geen regionale beperking
gewone vlier			Niet. Redt het op eigen kracht
lijsterbes			Vooral op zand
winterlinde	Lei en grensbomen		Bosjes. Kleigebied
Hollandse linde	Lei en grensbomen		Niet in bosjes. Geen regionale beperking
steeliep			Enig alternatief voor iepen
gelderse roos			Geen regionale beperking

Assortimentslijst, welke soort waar te gebruiken

Beplantingsvormen

- 1, solitair, lanen, boomgroepjes ed. op erven.
- 2, groengordels om bedrijventerreinen,
- 3, groengordels om loodsen ed in landschappelijk gebied,
- 4, dijken
- 5, kleine bosjes: dan ook PNV gebruiken (gescreend op Zeeuwse soorten)
- 6, Beplanting van natuurgebieden,
- 7, Typisch Zeeuwse beplantingseenheden als Zeeuwse hagen.

Landschapstypen

- A, Kleilandschap
- B, Kustlandschap
- C, Pleistoceen dekzand

X = toepasbaar, B = beperkt toepasbaar, geen aanduiding = niet toepasbaar.

Assortimentstabel (deel 1)

Rosa canina *	hondsroos	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Rosa rubiginosa *	egelantier	B	B	B	B	B	B				X	
Salix alba	schietwilg	X	X	X	X	X	X				X	X
Salix alba 'Chermesina'	schietwilg, rood	B	B	B							X	
Salix alba 'Lievalde'	schietwilg	B	B	B							X	
Salix alba 'Rockanje'	schietwilg, geel-groen	B	B	B							X	
Salix alba 'Vitellina'	schietwilg, geel	B	B	B							X	
Salix aurita	geoorde wilg		B	B		B	B				B	X
Salix caprea	boswilg	X	X	X	X	X	X				X	X
Salix cinerea	grauwe wilg	X	X	X	X	X	X	X			X	X
Salix fragilis	kraakwilg	B	B	B	B	B	B				X	
Salix purpurea	bittere wilg	B	B	B		B	B				X	
Salix triandra	amandelwilg	B	B	B		B	B				X	
Salix viminalis	katwilg	B	B	B		B	B				X	X
Sambucus nigra	gewone vlier	X	X	X	X	X					X	X
Sorbus aucuparia	lijsterbes	X	X	X	X	X	X				X	X
Tilia cordata	winterlinde	X	X	X	X	X	B				X	B
Tilia x vulgaris 'Pallida'	Hollandse linde	X	X	X	X						X	B
Ulmus laevis*	steeliep	X	X	X	X	X					X	
Viburnum opulus	gelderse roos	X	X	X	X	B	B				X	B